

Wanda og Barbara

Barbara Lodens 'Wanda'

– Elena Gorfinkel

“Jeg tror, der er tale om et mirakel i *Wanda*.”

– Marguerite Duras

Før Akermans Jeanne Dielman skrællede kartofler, skurede badekaret og dolkede en kunde til døde i sin seng, og før Vardas vagabond, Mona, tomlede, sov i trailere, nægtede at arbejde og traskede gennem vinmarker, fandtes Barbara Lodens *Wanda* (1970), deres spirituelle forgænger, spøgelsesagtige eftertræder, hårdnakkede banebryder og sent ankomne gæst.

*

Wanda kan kun beskrives. Beskrivelsen er den eneste måde at nærme sig denne figur på, denne kerne af en idé, som udgør hele verden: en løsgjort kvinde. Ved at se Wanda Goronski afklæde sig den sociale verden og dens kompromisløse krav, ses filmkunsten *handle* på en hidtil uset måde.

*

Wanda handler om en kvinde, som melder sig ud af den sociale

reproduktions sammensværgelse og forlader sine børn og mand i Pennsylvanias kulminedistrikt for at drive rundt, for at indlade sig med hvem end, hun nu vil. Ved et tilfælde havner hun på en bar, midt under et røveri, og bliver den småkriminelle Mr. Dennis' uheldssvangre højre hånd. Samværen er skæbne, lykketræffet ved lige at være ankommet. Uden nogle ting, hjemløs, kaster Wanda sig efter ham.

*

Loden anså sin film som "en anti-*Bonnie and Clyde*", og sagde, mens hun demonstrativt diskuterede karakteren: "Wanda har ingen retning. Hun passerer blot gennem livet, hovedsageligt fra mand til mand. Men det er ikke en kvindofilm eller et kvindeproblem. Wanda er en genstand, noget der bruges for senere at blive tabt. Det er det, der er fortællingen." Handlingsforløbet var baseret på en nyhedshistorie, som Loden læste i 1961 om Alma Malone, en kvinde, der var medskyldig i et bankrøveri. Da hun blev idømt tyve års fængsel for sin deltagelse i forbrydelsen, takkede Malone dommeren. "Jeg var fascineret af, hvilken slags pige, der kunne være så passiv og følelsesløs...", udtalte Loden; denne fascination af samtykke og indvilligelse er tydelig at se i *Wanda*.

*

Wanda er fyldt med syn af en så knusende klarhed, der i deres krystallinske former virker til at kunne sige: "dette" er det eneste billede, du får brug for. Et af dem er chokket over Lodens miniatureagtige, blege figur, de kridhvide papillotter og hovedtørklæde, håndtaske og slacks, ætset ind i det rurale landskabs udstrækning. Som en partikel, der hopper op og ned, i et enormt terræn af sorte slaggedynger, trækker hun langsomt en ufuldstændig linje gennem filmens billede. Som en kvinde, der er blevet usynliggjort af sin verden, sønderriver hendes tilstedeværelse vores anskuelse. Et billede, der er tusind film værd.

*

Wanda bevæger os, fordi hun bevæger sig langsomt, hun ankommer for sent, sover over sig, hører ikke til, er uønsket. Hun bevæger os, fordi hendes *menneske-lighed* antyder idéen om en modstandspoetik, en poetik som kun få feminister eller cinefile i 1970, endnu havde et navn for.

*

Wanda afviser symptomatologi og psykologisk kausalitetsvished. Hvem får lov til at artikulere sine traumer, til at indrømme og optegne omridset af et tydeligt selv, når søvn, hvile, mad og frisk luft endnu ikke er garanteret? Sammenlignet med samtidens feministiske, bevidstgørende dokumentarer, hvor kvinder italesætter deres undertrykkelse og vej til viden, fastslår *Wanda*, at sådanne udtalelser i sig selv er et privilegium, ikke alle kvinder er forundt.

*

Wandas kraft hviler i dens evne til en deskriptiv æstetisk fordring. Gennem en kvindes levede liv, blotlægger *Wandas* beskrivelser følelser, der er materialiseret som tilstedeværelse: ingen fremstilling, kun udstilling. Wanda er ikke helt god nok. Ganske enkelt udholder hun i al stilhed utallige nedværdigelser. "Du er simpelthen for langsom til at sy," siger chefen for tekstilfabrikken, som herved retfærdiggør udnyttelsen, og stjæler to dages løn fra hende. "Okay, tak," siger Wanda. Hun optager denne afgørelse som enhver anden, som dommeren, der kalder hende en desertør inden hun er trådt ind i retssalen, der skal afgøre om hun er egnet til at være mor. Allerede for sent på den går hun ind i retssalen med en rygende cigaret mellem fingrene; et øjeblikks bero i hendes åndedræt, et kort pusterum fra at skulle forklare sig selv, fra at skulle tale oppe foran dommeren, når hun allerede er blevet talt for. Hun får besked på at slukke cigaretten. Hun kigger tvært ned, men da hun bliver tryglet, siger

hun, "hvis han vil have den skilsmisse, så giv ham den ... de [børnene] får det bedre med ham." Wanda vælger at absentere, bortviser sig selv fra scenen.

*

Wanda opfylder et ønske, som mange kvinder ikke kunne have turdet drømme om at erklære, men følte som deres hemmelige byrde, ved at forlade, hvad der syntes at være deres ubestridelige skæbne, en biologisk bestemmelse. Wanda, som det vidunder hun er, forlader dette fordømte liv. Helt stille i sin bevægelse væk og i sin resignation mod at blive dømt som "værdiløs", forlanger Wanda noget andet; noget andet, der stadig er hende ukendt. Hvis dette ikke er en form for strejke, hvad er det så?

*

Wanda slår til og begiver sig af sted. Vi ser hende vælte gennem hver en pinefuld ydmygelse. Hun hopper nøgen ud af en rodet motelseng for at jage en sælger, som har givet hende en Rolling Rock-øl i bytte for et knald. Hun bliver forladt ved en landevejs-isbutik med en softice i hånden, mens hans bil kører væk, en overlagt taktik. Alle disse modbydeligheder besidder i deres voldsomhed en rå, selvbekræftende skønhed. Softicen var tiltænkt ham.

*

Ved at bebo Wanda bjærger Loden negation fra negativitet. I det rum, Wandas stilhed har åbnet, ser Loden en mulighed for opgør. Et opgør med alle de ubetænksomme, usikre, "usympatiske", ambivalente tendenser, der turbulent skælver inde i hver en kvinde, der konfronterer grusomhederne ved at skulle se til i udmattelsen af bare at være til, og gang på gang at skulle konfrontere de indskrænkende betingelser for hendes værdi, et værdisæt, der er fastlagt af mænd, af kapitalisme, af loven.

*

“Jeg dur bare ikke til noget,” siger hun til Mr. Dennis: En besværgelse, en tilbagetrædelse, en måde at tage afsked med sig selv på. Den skam, vi føler på Wandas vegne må vi selv bære rundt på, en protese, vi skal lære at bruge. Wandas skam skyldes måske hendes oprigtighed. Er hendes følelser uudviklede, utilgængelige, så genkender vi nødvendigheden i hendes flugt, en drift uden et tydeligt mål. Herigennem afværger Wanda bekræftelse. Loden anerkendte for længe siden værdien og den æstetiske nødvendighed, der ligger i det marginale, det uproduktive, det fejlslåede, det udtømte.

*

Wandas (det vil sige Lodens) gestik og positurer drejer sig om folder og foldninger. Panderynkerne, der hviler mod hendes håndflade, mens hun drikker en øl; hendes krop under lagnerne på sofaen mens hun skjuler sig for sin søsters vrælende barn og vrede mand; hendes sammenkrøllede krop, der ligger i fosterstilling, mens Mr. Dennis mødes med sin samarbejdspartner for at planlægge et røveri, Wanda ikke ønsker at tage del i, et uønsket scenarie, i hvilket hun tvinges til at spille en rolle. Wanda folder, synker, krøller og driver nedad. Loden, en digter udi usikkerhedens udmattende nedslidning, tilbyder Wanda at besidde den kropslige ækvivalent til *det nedslåede blik*.

*

“Skal du ha’ noget, *blondie*?” påbyder en mand ved en bardisk den udkørte Wanda.

*

Wanda brænder sig ind i vores bevidsthed, hendes forstokkethed er en afvisning af at blive forstået. Hendes stilhed er en forstørrelse af

alle de udelukkelse af kvinders subjektivitet, som patriarkatet i al dets snakkesalighed uophørligt gentager. Mr. Dennis gør også sin del for at opretholde disse gentagelser ved at forlange, at hun skal spille den rolle, han har skrevet til hende. Som et forvokset barn får Wandas løse hestehale hende til tilfældigvis at se ud som en marionetdukke. Tilfældigt og pjusket, ubesindig barnligt som det er, bliver det dråben for Mr. Dennis. Han vil have, at hun dækker sit hår. Wanda har ikke råd til en hat. Dennis fortæller hende, at hun er dum: "Hvis du ikke vil ha' noget, har du ik' noget," og fortsætter, "Så er du død, ikke engang en amerikansk statsborger." Mens hun ser skråt ned mod jorden, med et mistillidsfuldt blik, svarer Wanda: "Jamen, så må jeg vel være død."

*

Vi søger alle efter Wanda og ønsker at finde hende i vores forhold til Lodens alkymistiske kunnen, i vores relation til det skrøbelige nærvær, der fylder filmen – både ved at instruere sig selv, kropsliggøre den oplevede virkelighed ved den rolle, og ved at fremmane denne ufølsomme og uophørlige verden. Loden spiller ikke bare sig selv, som mange kritikere har tilskrevet hende at gøre, hun fastholder spændingen mellem en form for legemliggjort viden fra domænet af forarmet økonomisk mangel, indestængte følelser og uudsigelig smerte, som kun kan blive udført gennem motorisk indlæring. Lodens krop bevæger sig gennem alle sine muligheder for at gengive og indskrive disse ar af blottelse, denne smertelige sandhed om en ukendt form, følelsen af at være kasseret, en usikker livsform. Hendes ansigts klagende skælven, det flade og undvigende ved måden hun taler på, ses alt sammen som tegn på en kamp, der blot handler om at være til, anstrengelserne ved en kvindes rene overlevelse.

*

Wanda, Barbara. To figurer uudsletteligt forbundet i filmhistoriens væv. Loden er som biografisk figur blevet læst gennem og imod de måder, hvorpå *Wanda* er blevet et umuligt objekt, det ultimative objekt for en feministisk længsel efter en kvindefilm, uopnåelig, en tabets gral. Den enestående eksistens af Lodens eneste spillefilm, lavet før hun som 48-årig døde af brystkræft, står tilbage som et vidnesbyrd til og som palimpsest over alle de film, lavet af kvinder, der er forblevet ufuldendte, ukendte, usete.

*

Dette kunne være den eneste film, der nogensinde har eksisteret, en film for livet.

Elena Gorfinkel, lektor i Film Studies ved King's College London. Forfatter til 'Lewd Looks: American Sexploitation Cinema in the 1960s' (2017), medredaktør af 'Global Cinema Networks' (2018) og 'Taking Place: Location & the Moving Image' (2011).

Dette essay blev oprindeligt bestilt af the Institute of Contemporary Arts, London (2018) til en visning af 'Wanda', arrangeret af Machine That Kills Bad People.

Oversat af Viktor Retoft.